

15

De l'MHCB al MUHBA

El butlletí que teniu a les mans incorpora en el nom el nou acrònim de MUHBA, simplificació de Museu d'Història de Barcelona, com es proposa d'anomenar el museu en el nou Pla estratègic, presentat el 3 de juny. El Pla, que trobareu a la pàgina web del Museu, destaca la voluntat, que ja havíem comentat en butlletins anteriors, de fer del MUHBA «el mirall de la ciutat». Després d'una llarga era de consolidació del seu patrimoni monumental, i d'una més recent amb grans exposicions que no oblidaven la ciutat contemporània, potser el Museu estigui ja en condicions d'oferir una perspectiva històrica comprensiva de Barcelona. (Continua a la pàgina 3.)

Institut de cultura: **MUSEU D'HISTÒRIA DE BARCELONA**

MUHBA Butlletí

BUTLLETÍ INFORMATIU DEL MUSEU D'HISTÒRIA DE BARCELONA
TERCER QUADRIMESTRE DE 2008. ANY IV. NÚM. 15

UN VAIXELL PER AL MUSEU. L'ESCLAT DEL COMERÇ A LA CIUTAT MEDIEVAL

La troballa el mes de maig passat de les restes d'un vaixell a la zona de la Barceloneta va tenir un fort ressò en els mitjans de comunicació. Es tracta, de ben segur, d'una de les troballes arqueològiques més interessants i significatives de les que s'han fet a Barcelona en els darrers anys. Mai, fins ara, no s'havien recuperat elements arqueològics d'aquesta significació en relació amb les fases primigènies del port de la ciutat i el seu tràfic marítim. La incorporació de la peça a les col·leccions del Museu d'Història de Barcelona representarà una fita en l'increment del patrimoni de la ciutat i una oportunitat única per presentar al Museu el desenvolupament d'una Barcelona ben connectada amb terres llunyanes durant la baixa edat mitjana.

Entre els reptes que han estat definits en el Pla estratègic presentat per l'actual direcció del Museu, volem destacar la necessitat de completar, en l'exposició permanent, el discurs i els continguts referents a èpoques que no estan prou explicitades en les sales actuals. Una d'elles correspon, evidentment, a l'etapa culminant de la Barcelona medieval, a partir del segle XIV, quan la ciutat aconsegueix el màxim nivell de desenvolupament pel que fa a dimensions, activitat econò-

mica, obres públiques, vida urbana i innovació artística. Aquesta part del discurs museològic és la que complementaria i continuaria, cronològicament, la línia expositiva de la Barcelona medieval més antiga expressada a la sala de les Voltes Romàniques, sota el Tinell. En aquest sentit, la localització de les restes del vaixell representa una oportunitat única per diversos motius, entre els quals volem destacar el fet que es tracta, malgrat el seu estat fragmentari, d'un vaixell molt singular. La descoberta arqueològica, localitzada a gran profunditat en el transcurs d'una intervenció preventiva¹ al solar de l'antiga estació de Rodalies de Renfe, a tocar de la Barceloneta, correspon a una part de la borda del buc d'un vaixell de fusta de construcció atlàntica, datat entre els segles XIII i XIV. Es tracta, segons els experts, d'un dels cinc o sis exemplars coneguts arreu del món d'aquest tipus i època i és l'únic localitzat fins ara a la Mediterrània. Des d'un punt de vista historicoarqueològic, es tracta de la confirmació física de la presència d'un tràfic marítim i, de ben segur, d'uns intercanvis comercials i culturals medievals entre els països de la riba atlàntica del continent europeu i els de la costa mediterrània.

Després d'una extracció complexa, les restes es troben ara en l'inici d'un llarg tractament –que durarà anys– de neteja, consolidació i restauració a les dependències del Centre d'Arqueologia Subaquàtica de Catalunya, a Girona, amb la participació directa de tècnics del Museu d'Història de Barcelona. Això en permetrà la conservació a llarg termini i l'exhibició al públic, juntament amb altres elements extrets d'aquesta mateixa intervenció arqueològica i d'altres conservats a la col·lecció del Museu d'aquest moment històric en què Barcelona es consolidà com un dels grans nodes urbans al sud de l'Europa occidental.

Ferran Puig Verdaguer
Servei d'Arqueologia

Nota

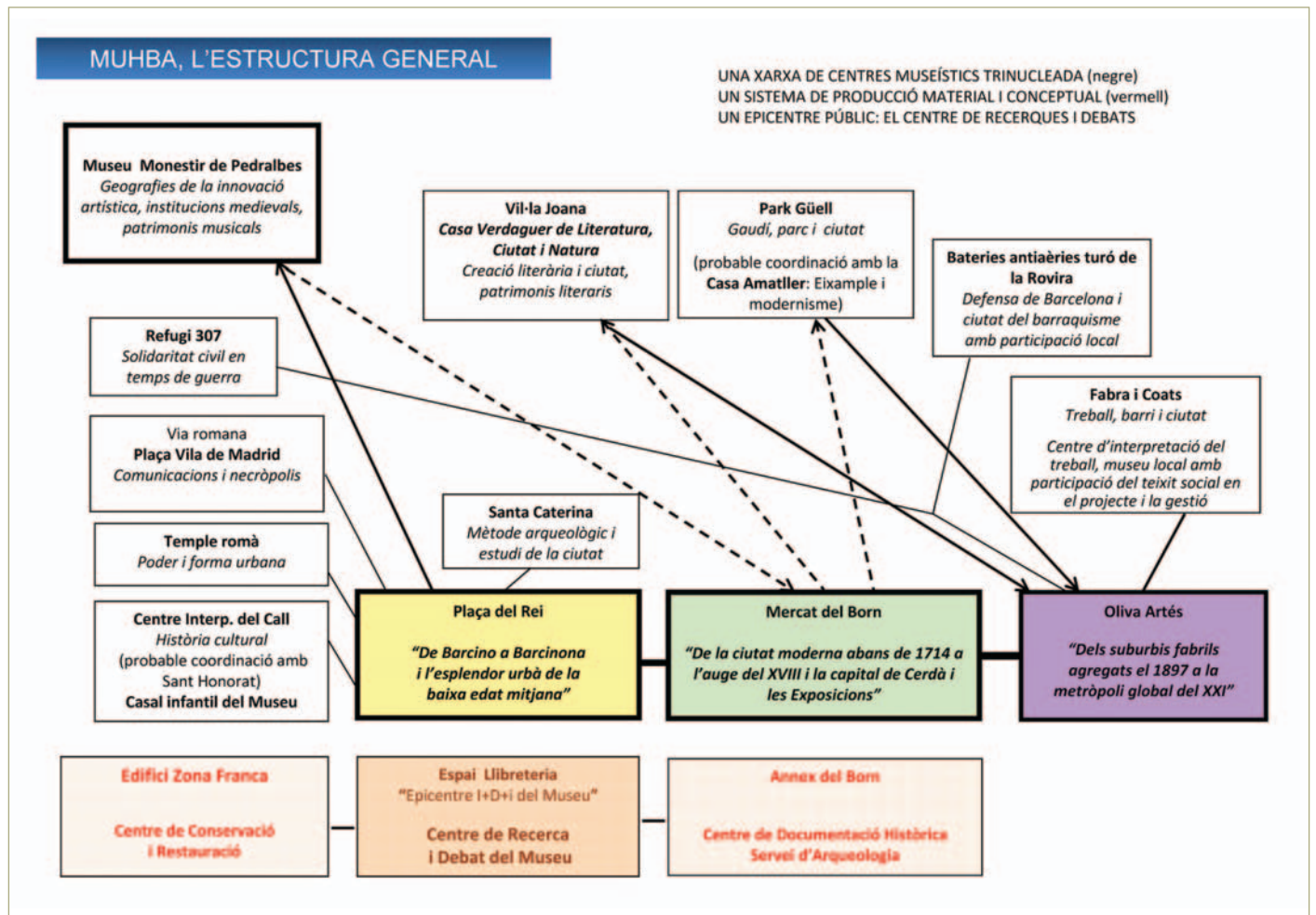
1. Intervenció projectada pel Servei d'Arqueologia del Museu d'Història i dirigida per Mikel Soberón de l'empresa Còdex, amb el finançament de l'empresa Tricéfalo, promotora de l'obra.

Treballs de documentació del buc del vaixell de la Barceloneta

© MUHBA-Jesús Luzón

DE L'MHCB AL MUHBA

Un mirall no retorna mai una instantània, sinó un rostre treballat i una interrogació sobre el futur. No dóna les respostes fetes. En aquesta direcció, el Museu d'Història de Barcelona ha de poder ser la casa comuna del coneixement de la ciutat, amb un sistema de producció de coneixement i un sistema d'exposicions permanents i temporals als seus centres patrimonials, relligats ambdós per una programació pública d'ampli espectre cultural i social. Pel que fa al sistema de producció de coneixement, el Museu disposa des de fa temps del Centre de Conservació i Restauració de la Zona Franca i aquesta tardor es posen en marxa tant el Centre de Documentació Històrica al Born com el Centre de Recerca i Debat a l'edifici de Llibreteria. El primer ha de sistematitzar i georeferenciar un segle de cerques arqueològiques, amb un sistema que permeti incorporar també fonts escrites i gràfiques. El segon incorpora un màster d'intervenció en el patrimoni i un calendari

variable de seminaris i jornades, a més d'un format d'encontre regular: els Diàlegs d'Història Urbana i Patrimoni. Quant als centres patrimonials, el Pla proposa un eix troncal amb tres nodes que mostren trajectòries encavalcades: la Plaça del Rei com a epicentre de la ciutat antiga i medieval, fent tàndem amb el Museu Monestir de Pedralbes i els seus tresors artístics; el Mercat del Born per mostrar com la perifèrica però ben viva ciutat dels temps moderns és capaç de superar la maltempada de 1714 per llançar-se a una cursa modernitzadora que culminà en l'afirmació europeista de finals del vuit-cents. I a Oliva Artés el Museu ha de permetre circular entre els grans reptes de la ciutat contemporània, des dels primers suburbis fins a la conformació de la metròpoli actual. A partir d'aquest eix troncal, com en un mirall compost, les altres peces han de ser l'eco de la trajectòria de la ciutat des de perspectives més específiques però no menys rellevants.

El MUHBA pot construir així, des de la perspectiva històrica que li és pròpia, una mirada sobre el nostre temps, amb un programa elaborat en col·laboració amb les altres grans institucions culturals de la ciutat i amb una aposta ferma per vincular-se amb els barris. Si les ciutats han estat un dels punts d'Europa, els seus museus d'història poden ser uns excel·lents centres de coneixement i uns valuosos laboratoris de ciutadania. És per això que el nostre museu es proposa crear i impulsar la City History Museum Network of Europe. Però d'això i de la programació general del Museu en parlarem un altre dia.

Joan Roca i Albert
Director del Museu

UN TESTIMONI ARQUEOLÒGIC DE LA PESTA DE 1651?

Excavació dels esquelets. S'hi observen les capes de calç.

© MUHBA-T. Juárez

L'octubre de 2007, les obres de remodelació que es feien a la plaça de Lesseps posaren al descobert diversos ossos humans. La troballa va alertar els responsables de l'obra i, fins i tot, els veïns de la zona i la policia judicial. Les restes van aparèixer a prop de 2 metres de fondària i corresponien a diversos individus. Els ossos van ser afectats per les obres de construcció d'una canalització de serveis a tocar del carrer de Septimània, just a l'indret on hi havia hagut una escola privada, el Col·legi Cardoner, que fou enderrocat amb motiu de l'obertura de la Ronda del Mig, l'any 1972.

Què hi feien allà aquelles restes? Qui eren els enterrats? Des de quan hi eren? Era una qüestió policial o judicial, o bé d'un caire més cultural i patrimonial? Respondre a aquestes preguntes ha estat una tasca prou complexa i que encara presenta alguns dubtes.

Arran de les primeres inspeccions del Museu d'Història de Barcelona, es va descartar una datació més recent de la troballa. L'excavació¹ ha permès la localització i l'estudi de restes humanes pertanyents, com a mínim, a una dotzena d'individus. Els esquelets es trobaven dipositats sense cap mena de cura ni ritual, dins d'una fossa comuna excavada a les argiles del subsòl, i es trobaven acompanyats de capes de calç. Per la seva disposició física, talment semblava que els morts hi havien estat abocats amb presses i amb prevencions. Aquest fet singular permet afirmar,

gairebé amb tota seguretat, que ens trobem davant d'un cas de morts múltiples afectades per una malaltia infecciosa. Els nivells on es localitzen els enterraments no contenen materials que en permetin una datació arqueològica, mentre que els nivells superiors a l'enterrament permeten datar-los dins del segle XVII.

A mitjan d'aquell segle, sobretot els anys 1650-1651, la ciutat de Barcelona va ser atacada amb virulència per l'epidèmia de pesta que va assolir bona part de la península i d'Europa. Va ser una etapa molt dura que ajuntà la malaltia a la carestia d'aliments i les guerres usuals en aquell moment històric. Tan sols a la nostra ciutat la pesta va fer una mortaldat que superava amb escreix els 35.000 difunts, més del 50% de la població.

Aleshores la zona de Gràcia era una zona agrícola i poc habitada, travessada per torrents i rieres. L'any 1626, en uns terrenys a tocar de la riera de Vallcarca, s'hi havia fundat el convent de Nostra Senyora de Gràcia, que després fou destinat a escola de novicis del convent de Sant Josep, dels carmelites descalços, a l'espai de l'actual parròquia coneguda popularment com *Els Josepets*. Aquest convent fou l'embrió de la vila de Gràcia i al seu redós es van començar a bastir les primeres edificacions de caire civil.

Segons diuen les cròniques, la glànola de 1651 va afectar amb força la comunitat de frares i, com a mínim, cinc frares i setze novicis del convent van morir. Els pocs

que van sobreviure, concretament un frare i tres novicis, abandonaren l'edifici de Gràcia i van anar a buscar refugi al convent de Sant Josep a la Rambla.

L'església dels Josepets, bastida a partir de 1658 i l'única construcció conservada de l'antic edifici conventual, es troba a poc més de 100 metres de la fossa comuna estudiada. És ben possible que el terreny on es va localitzar la tomba formés part de les propietats del convent. Eren els morts excavats aquells religiosos morts el 1651? Encara que amb alguna prevenció, és molt temptador relacionar la pesta de 1651 i el convent amb el resultat de les excavacions arqueològiques. Tot i això, caldrà dur a terme i aprofundir els estudis complementaris que calguin, (antropològics, paleopatològics, d'ADN...) sobre els esquelets, per tal de poder confirmar o desmentir la relació entre els morts del carrer de Septimània i la pesta de 1651.

Ferran Puig Verdaguer
Servei d'Arqueologia

Nota

1. L'excavació arqueològica s'ha dut a terme el mes de juliol de 2008, a partir d'un projecte del Servei d'Arqueologia del Museu d'Història de Barcelona. L'ha dirigit l'arqueòleg Antoni Juárez, de l'empresa Tea, i ha gaudit del finançament de l'empresa municipal BIMSA.

EL PATRIMONI MUSICAL DE PEDRALBES

Llibre de cor, Monestir de Pedralbes. La miniatura representa Sant Francesc i Santa Clara.

© Jordi Puig, 2005

nitzaven segons les hores majors (matines, laudes i vespres) i les menors (prima, tèrcia, sexta i nona), que se celebraven amb més o menys solemnitat depenent de la funció. Les monges coristes de la comunitat eren les encarregades dels cants, mentre que les llegendes resaven parenostres.

Dels primers anys d'ençà la fundació del monestir, ens ha pervingut poca constància documental dels cantorals utilitzats en aquestes celebracions litúrgiques: només alguns fragments d'antifoners que serveixen de tapa de manuscrits posteriors i que segurament aniran en augment a mesura que s'avanci en la nova reorganització prevista de l'arxiu. Altrament, és obligat destacar la col·lecció de deu volums de llibres de cor —graduals i antifoners— que configuren dues sèries de llibres vinculades a les seves promotores, les abadesses sor Maria d'Aragó (1514-1520), filla natural del rei Ferran el Catòlic, i sor Teresa de Cardona (1521-1562), filla del comte Joan Ramon Folch IV i Aldonça Enríquez de Quiñones, germana de la mare del rei Ferran. Aquests llibres responien a la voluntat reformadora de l'Església que, impulsada pels Reis Catòlics i pel cardenal Cisneros des de l'abadia de Montserrat, pregonava el seguiment de les regles en el sentit més estricte de l'observança.

Cal destacar igualment els dos cantorals que a l'inici del segle XX va dur a terme sor Eulàlia Anzizu i que recullen les parts fixes de la missa, executats en un moment en què l'esforç recristianitzador propicià la recuperació del cant gregorià.

Tots aquests llibres han estat ben estudiats des del punt de vista historicoartístic, la qual cosa permet destacar-ne l'interès històric i l'atractiu artístic en l'àrea cultural catalana. Ara, entre els nous projectes d'investigació que es preveu endegar properament al monestir, hi ha l'estudi musicològic d'aquests cantorals, que ha d'aportar noves dades per al coneixement de l'evolució del cant coral als monestirs.

Anna Castellano i Carme Aixalà
Museu Monestir de Pedralbes

Amb la reorganització eclesiàstica sota el bisbat de Narbona, l'Església catalana anà adoptant el ritu romà. La consolidació de la nova litúrgia i del cant gregorià que l'acompanyava va proveir de gran esplendor els bisbats i els monestirs catalans baixmedievals fins al punt que, a partir del segle XIII, s'anà consolidant un repertori litúrgic i musical per al servei i lluïment dels oficis religiosos, el qual es reflectí en els cantorals o llibres de cant.

Els franciscans van difondre a tot Europa un nou repertori musical per a la missa, que seguia el ritu de la cúria romana. Van crear un cant propi marcat per la litúrgia de l'orde, que es basava en el cant dels benedictins, i d'aquesta manera desplaçaren els cants cister-

cencs, més artificiosos, estesos per Catalunya des de mitjan segle XII. Les monges de Pedralbes, com a seguidores de Clara d'Assís i branca femenina de l'orde franciscà, deuriem seguir l'ofici establert per a les monges de santa Clara com es feia en altres convents de l'orde (Santa Clara d'Oristà), en el qual s'inclouïen partitures musicals amb els cants de la missa.

Recloses en la clausura, les monges de Pedralbes dedicaven la vida a l'oració. Pregaven per elles, pels seus i pels benefactors del cenobi, i la música sacra adquiria una missió espiritual com a manifestació sonora de la glòria i lloança a Déu i com a mediadora entre els homes i el Totpoderós. Seguint el ritual franciscà de les hores, els oficis s'orga-

1

La ciutat informal

L'EXPOSICIÓ INAUGURADA EL JULIOL A LA CASA PADELLÀS SOBRE EL BARRAQUISME A BARCELONA RESPON A LA NECESSITAT D'ANALITZAR UN FENOMEN SOCIAL I URBANÍSTIC INDISSOCIABLE DE LA HISTÒRIA RECENT DE LA NOSTRA CIUTAT. LA SEVA IMPORTÀNCIA RAU TANT EN LA DIMENSIÓ CRONOLÒGICA, PERQUÈ ABASTÀ GAIREBÉ TOT EL SEGLE XX, COM EN LA SOCIAL, PERQUÈ VAN SER MILERS LES PERSONES QUE VAN VIURE EN BARRIS DE BARRAQUES, I MOLTES MÉS LES QUE ACTUALMENT TENEN PARENTS O CONEGUTS QUE EN FORMAREN PART. DE LA MATEIXA MANERA, EL SEU DESENVOLUPAMENT I LES VIES DE SOLUCIÓ VAN CONFIGURAR UNA NOVA MORFOLOGIA URBANA.

Des d'aquesta voluntat de donar presència històrica al fenomen del barraquisme, el grup d'estudis Pas a Pas va iniciar, ara fa quatre anys, una recerca amb el suport de l'Inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya (IPEC), entitat en la qual es poden consultar els resultats obtinguts fins al moment. La investigació consta d'una base de dades d'anàlisi en profunditat, amb més de tres-centes entrades corresponents a tot tipus de documentació sobre el barraquisme a Barcelona. Inclou també un fons oral amb més d'un centenar d'entrevistes efectuades a partir del treball de camp, i una sèrie d'informes que es traduiran en una monografia que analitza tot aquest procés de recerca i que es publicarà l'any vinent. Gràcies al Museu d'Història de Barcelona ha estat possible organitzar l'exposició que avui es pot visitar i que mostra part dels resultats d'aquesta investigació.

La principal causa que va desencadenar i dimensionar el fenomen del barraquisme va ser la confluència de dos factors: les successives onades migratòries que van fer créixer, de forma sobtada, la demografia barcelonina, i les escasses polítiques públiques per fomentar un mercat d'habitatge que fos assequible a les classes treballadores. Aquesta confluència es produirà cíclicament en les primeres dècades del segle XX i durant la postguerra, i continuarà en els anys cinquanta i seixanta.

El barraquisme passà de ser un fenomen escassament abordat per part de les autoritats competents en les primeres dècades del segle XX, a ser un fet molest i incòmode quan els projectes urbanístics o diferents esdeveniments el convertien en un destorb per a la imatge de la ciutat. Això succeí amb l'Exposició Universal de 1929 a Montjuïc, la celebració del XXXV Congrés Eucarístic de 1952 a la Diagonal, o les maniobres navals de 1966 al Somorrostro, fets que desencadenaren eradicacions i reallojaments precipitats i sense cap mena d'atenció social.

Fins a finals dels anys seixanta, les autoritats mai no van dotar els nuclis de barraques de cap infraestructura o servei que millorés les condicions socials, culturals o d'habitabilitat dels veïns, per tal de no afavorir la permanència i la consolidació d'aquests nous barris. Aquesta desatenció va ser en part suplerta per la beneficència vinculada a l'Església catòlica. A banda de deixar actuar l'Església en els camps de la beneficència, sanitari i educatiu, les autoritats del règim franquista van tractar de contenir l'increment del nombre de barraques i la immigració irregular. El Servicio de Control i Represión

del Barraquisme, creat l'any 1949, intentà censar i enderrocar qualsevol nova construcció, ampliació o millora de barriaca que no estigués censada. A partir de 1952 el Palau de les Missions es convertí en el centre de detenció per als immigrants irregulars (sense contracte de feina ni residència legal) a l'espera de ser retornats als seus pobles d'origen. Malgrat els intents de control, els barris anaven creixent per mitjà de les xarxes d'acollida entre famílies i paisans, i construïen una ciutat informal, una ciutat no reconeguda, però que acollia bona part de la força del treball obrer de Barcelona: treballadors de la construcció, fabrils, portuaris, cosidores, administratives, treballadores domèstiques... Una ciutat del treball que capitalitzava el seu esforç per aconseguir una opció a l'habitatge. Així mateix, hi hagué una capitalització humana durant els anys seixanta a partir de l'acció social per part de sectors assistencials de l'Església i la professionalització de la seva tasca a través de treballadores socials. Aquestes van contribuir a la creació de centres socials on a poc a poc s'anaren vertebrant els barris amb la participació dels veïns a través de les escoles nocturnes, d'alfabetització i de formació professional. En alguns casos aquesta vertebració va cristal·litzar en entitats veïnals. Butlletins, fulls pastorals, assemblees, campanyes de premsa i una opinió pública que cada vegada se'n feia més ressò, situaren el barraquisme entre els temes urgents de la ciutat. Alguns barris tractaran de buscar alternatives i crearan cooperatives d'habitatge, com fou el cas de Can Tunis. En molts altres, les entitats veïnals lluitaran per aconseguir unes mínimes infraestructures bàsiques, com la recollida d'escombraries, l'aigua corrent, la llum o el clavegueram.

Malgrat aquestes iniciatives veïnals, els seus projectes de desenvolupament i millora van quedar marginats davant la planificació dels nous polígons d'habitatge social que l'Estat (Obra Sindical del Hogar) i l'Ajuntament (Patronato Municipal de la Vivienda) van desenvolupar en aquesta dècada per pal·liar el problema d'habitatge. Els destinataris de molts

d'aquests polígons van ser funcionaris, treballadors de les forces d'ordre i part de la classe obrera. També s'hi van inserir els projectes de reallojament del barraquisme, així com moltes altres famílies treballadores que vivien en altres formes

d'infrahabitatge: el relloguer d'habitacions, els pisos insalubres de Ciutat Vella, els soterranis, les golfes i els colomars que configuraven una Barcelona que arrossegava la manca històrica d'habitatge popular.

Els habitants dels barris de barraques van ser reallojats en polígons allunyats de la seva realitat sociolaboral, inacabats, mancats de serveis, en els quals encara van haver de lluitar durant anys per gaudir d'unes condicions de vida òptimes. Entre 1960 i 1975, el sud-oest del Besòs, la Pau, Sant Roc, Pomar, Cinco Rosas, Sant Cosme, la Mina i Canyelles, entre altres, van ser el destí de gran part dels veïns dels nuclis de barraques. Llavors van desaparèixer assentaments com el Somorrostro, Montjuïc i Jesús i Maria (Can Tunis), barris on l'Ajuntament havia de dur a terme projectes urbanístics prioritaris, mentre que altres barris romanien a l'espera d'una solució. La nova situació política i econòmica derivada de la crisi de 1973 i l'inici de la Transició postergaran la solució definitiva del barraquisme, que se situarà en un pla secundari dins de les prioritats municipals.

Amb l'arribada dels primers ajuntaments democràtics, s'adoptà un nou enfocament en el qual es tractà de dur a terme projectes de reallojament on es tingués present la realitat social dels habitants de cada barri, o bé atendre les seves demandes per romandre al mateix barri. Durant els anys vuitanta, el barraquisme preexistent, malgrat ser ja minoritari quantitativament, contenia una realitat social complexa. Alguns barris, com la Perona o el Camp de la Bota, s'havien anat reconfigurant amb famílies provinents d'altres barris que no havien volgut o no havien pogut acollir-se als reallojaments massius en polígons. Davant la dificultat de reallojar-los col·lectivament, a causa de les oposicions veïnals dels possibles barris d'acollida, l'Ajuntament plantejà una nova forma d'inserció en el teixit urbà basat en reallojaments en pisos del mercat secundari disseminats per la ciutat, juntament amb programes d'inserció sociolaboral, a partir de tallers ocupacionals, per tal d'assolir una major integració dels habitants. Altres barris com el Carmel o Trascementiri aguantaren, tot esperant solucions més satisfactòries, perquè eren barris amb forta cohesió social que lluitaven per millorar les solucions ofertes. Només ho aconseguiren, parcialment, els veïns del Carmel, aprofitant el moment en què els projectes de la nova ciutat olímpica esborraren definitivament els antics barris de barraques de Barcelona.

Equip d'estudis Pas a Pas

Comissaris de l'exposició Barraques. La ciutat informal

1 Treballadors del Servicio de Control y Represión del Barraquismo desallotgen, enderroquen i cremen un assentament de barraques. Barcelona, 1953.

Carlos Pérez de Rozas. Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Solidaridad Nacional y La Prensa (Prensa del Movimiento) 107991

2 Les barraques de Montjuïc i els barris de Valero Petit, Can Valero i les Banderes, en primer terme, i els Tres Pins i Maricel, sota el castell. Barcelona, anys 1960.

Autor desconegut. Arxiu Nacional de Catalunya. Fons TAF Helicópters, SA 83797

3 Manifestació convocada per l'associació de veïns per aconseguir pisos al mateix barri. Barraques de Francesc Alegre. Barcelona, 13 de juny de 1976

Pere Monés (fotògraf)

L'exposició **Barraques. La ciutat informal** mostra la història dels grans barris de barraques que condicionaren el creixement de la ciutat actual i que crearen una identitat pròpia, que en no pocs casos fou la base del nou teixit social constituït als polígons de reallojament. Us convidem a visitar-la i també a consultar la pàgina web www.barraques.cat i a escriure a barraques@gmail.com

EL RELLOTGE DE LA BOQUERIA

L'any 1995 l'Institut Municipal de Mercats dipositava al Museu d'Història «un rellotge en desús ubicat actualment a les dependències administratives del mercat de la Boqueria». A partir de la documentació de l'Arxiu Municipal Administratiu, ha estat possible documentar la peça i situar-la dins de l'àrdua trajectòria dels artefactes destinats a donar l'hora en aquell punt tan concorregut de la ciutat. Des de la inauguració el 1840 fins a principis del segle XX, el Mercat de la Boqueria va disposar successivament de tres rellotges.

L'any 1863, en reconstruir-se la façana del *ropero* del mercat, l'aleshores regidor inspector dels mercats municipals va reconèixer la necessitat de col·locar-hi un rellotge. L'escassetat de mitjans de l'Ajuntament en feia impossible la compra, motiu pel qual l'alcalde de barri, Joan Marsà, va promoure una subscripció popular entre els venedors i els veïns del mercat, amb la qual cosa aconseguí fer a mans de l'Ajuntament el rellotge i la màquina.

El maig de 1871, el rellotger municipal, Eduard Adzerol, comunicà a l'alcalde de Barcelona que s'havia col·locat al mercat una gran campana amb l'armadura corresponent, però que, a causa de l'escassa potència de la màquina existent, no funcionava. Adzerol proposava adquirir una màquina nova que tingués la força necessària per accionar la campana. Així, Joan Surroca, regidor inspector dels mercats municipals, feia saber als seus superiors el «fatal estado» en què es trobava el rellotge i en reclamava la ràpida substitució. Aquella primera màquina no havia funcionat gairebé mai, «en gravísimo perjuicio así de los intereses de los compradores y vendedores, como del buen nombre de V.E.». L'any 1872 es comprà un nou rellotge per un import de 1.500 pessetes.

Ja el 1896 s'efectuaren algunes millores que no deuriem donar bons resultats, perquè el 4 d'abril de 1907 el rellotger

de la Reial Acadèmia de Ciències de Barcelona, Josep Besses, responia a l'ordre rebuda de la corporació municipal d'informar sobre les condicions i el preu d'un nou rellotge. Besses afirmava haver examinat «el local» i totes les condicions per col·locar-hi la nova màquina, «tocando horas y medias horas, construido con todos los adelantos modernos y de primera clase, comprendidas cuerdas metálicas, poleas, trasmisiones y demás accesorios, esfera y saetas exteriores y minutería que a estas esfera y saetas se refiere».

El nou rellotge costaria 1.520 pessetes, tot i que el preu podia baixar a 1.370 pessetes si es decidia no adquirir l'esfera, les busques i la minuteria. Tanmateix, atès el mal estat en què es trobaven aquestes peces, Besses recomanava que el muntatge del nou rellotge ho comprendgués tot i feia saber que si l'esfera d'esmalt de 90 centímetres sobre coure inalterable s'adquiria conjuntament amb el rellotge, sortiria per només 150 pessetes. L'informe de Besses fou aprovat el 20 d'abril següent per la Comissió d'Hisenda de l'Ajuntament i no hi ha dubte que l'esfera que esmenta fou la dipositada al Museu l'any 1995: el nom del rellotger apareix inscrit en la superfície i el diàmetre és el mateix que l'indicat pel document.

Anna Molina i Castellà
Servei de Col·leccions

Breus

Diàlegs d'història urbana i patrimoni

Dins de la programació del Centre de Recerca i Debat del Museu que es posa en marxa aquesta tardor, els Diàlegs d'Història Urbana i Patrimoni constituïran el format més flexible per explorar noves idees i per comunicar estudis sobre la trajectòria de la ciutat, el seu patrimoni historicoartístic i les representacions urbanes. Tindran lloc els primers i tercers dilluns del mes. La programació la formaran conferències, col·loquis, presentacions de llibres o exposicions de projectes, entre altres activitats, dins d'una perspectiva àmplia d'estudis urbans i amb l'incitació de no parlar tan sols de Barcelona sinó també del passat i el present d'altres ciutats. Les sessions miraran d'abordar des de qüestions de mètode fins a treballs de síntesi, tant pel que fa a la recerca en general com a la intervenció patrimonial. A l'estil d'un seminari permanent, la programació buscarà la màxima flexibilitat per mantenir el caliu dels interrogants que sorgeixen i per aprofitar les ocasions de convidar estudiosos locals i forans. Trobareu les dates dels diàlegs dels propers mesos a la programació general del museu. Us hi esperem.

La bellesa cura

Obrir les portes dels museus, fer-los part de la vida diària. Fàcil de dir, no tant de fer. Des del MUHBA volem assajar un pas més en aquesta direcció i establir ponts entre salut i cultura, entre el Museu i els hospitals de la ciutat. Perquè ni el Museu és només el lloc per voler «veure-ho tot» en una visita de matí de diumenge, ni totes les estades hospitalàries obliguen a aparcar la passió per conèixer i, menys encara, el desig de bellesa. Ben al contrari, la bellesa cura: ho sabia prou Domènec i Montaner quan va idear l'Hospital de Sant Pau.

Volem començar per una visita-cafè al Museu Monestir de Pedralbes, amb transport de porta a porta des dels pavellons de la Vall d'Hebron. Una visita molt breu però intensa, per convertir el tediós havent dinat hospitalari en un temps més personal, passejant pel claustre o contemplant alguna obra mestra del Monestir. Volem que s'hi puguin apuntar malalts d'estada llarga (com els d'oncologia), acompanyants que dia rere dia només circulen entre l'habitació i casa seva o l'hotel (no tothom és de Barcelona) i potser algú del personal sanitari que es trobi lliure. Si, de retorn a l'Hospital, la visita és motiu de conversa, la bellesa haurà tingut un efecte terapèutic afegit. La iniciativa ha trobat molt bona acollida al Departament de Salut de la Generalitat i esperem posar-la en marxa ben aviat.

**EL RELLOTGE DEL
MERCAT DE LA
BOQUERIA**

Data
1907
Material
Ferro, coure i esmalt
[esfera]

Dimensions
90 cm de diàmetre [esfera]
Procedència
Mercat de la Boqueria

Núm. d'inventari
MHCB 12882

Propostes

Agenda

Exposicions

Arxiu universal.

La condició del document i la utopia fotogràfica moderna

MACBA, del 22 d'octubre de 2008 al 6 de gener de 2009
L'exposició, comissariada per Jorge Ribalta, aplega centenars de fotografies i documents, des de les «fotointerpretacions» de Lewis Hine de la primèria del segle XX fins a una sèrie d'obres actuals encarregades pel MACBA, interrogant-se en tot moment sobre la naturalesa del document fotogràfic. Cal destacar l'apartat «La construcció fotogràfica de Barcelona», en el qual es mostren els resultats de la missió fotogràfica Barcelona 2007. Partint de la trajectòria històrica en la representació de Barcelona i amb el format d'un survey ideat per Jorge Ribalta i Joan Roca, l'esmentada missió fotogràfica aborda la metròpoli emergent amb treballs de D. Goldblatt, A. Sekula, P. Faigenbaum, S. Balsells, L. Baumgarten, A. Shibli, M. Pataut, J. L. Schoellkopf, W. Klein, A. Robbins & M. Becher, G. Saussier, X. Ribas, A. Muller, X. Basiana, H. P. Feldmann i M. Laguillo.

A la ciutat xinesa.

Mirades sobre la transformació d'un imperi

CCCB, del 4 de novembre de 2008 al 22 de febrer de 2009
La Xina viu, des de fa una dècada, immersa en importants processos de construcció i destrucció que modifiquen a fons el paisatge de les ciutats de la xarxa urbana amb una història més dilatada. Aquesta exposició situarà aquests canvis dins de la trajectòria històrica i cultural del país. L'objectiu és presentar la realitat de la ciutat d'ahir i d'avui en quatre de les seves dimensions: urbanisme, arquitectura, paisatge i infraestructura. Serà també l'ocasió de confrontar aquestes realitats amb l'imaginari xinès i occidental, així com amb mecanismes pròxims a la informació o la propaganda. L'exposició es recolza en la presentació de documents arqueològics, obres d'art, maquetes, imatges d'arxiu i creació contemporània.

Barcelona a la xarxa

Xarxes d'opinió del FAD

<http://xarxesopinio.fadweb.org>

Aquesta és l'adreça de l'espai virtual de punts de vista creat pel FAD, el Foment de les Arts i del Disseny. L'objectiu de *Xarxes d'Opinió* és identificar, desglossar i debatre els problemes principals que preocupen la ciutadania. Hi trobareu un bon gruuix de referents interessants que tenen relació amb l'exposició *Barraques. La ciutat informal*.

Racones de Barcelona

El mercat de la Barceloneta

Plaça de la Font, 1
08003 Barcelona

Potser encara no heu tingut ocasió d'anar al mercat de la Barceloneta, que emergeix totalment renovat al bell mig d'aquest barri amb una geometria de carrers heretada del segle XVIII. Val la pena endinsar-se entre les paradetes sense perdre de vista la vigorosa formalització interior i l'atrevida projecció urbana d'aquest nou element del patrimoni barceloní. És una obra de l'arquitecte Josep Mias que ha guanyat el Premi Ciutat de Barcelona l'any 2007. Si us afanyeu a anar-hi hi trobareu, a més, els panells elaborats pel Museu d'Història de Barcelona que mostren la dura vida al barri durant la Guerra Civil, quan fou intensament bombardejat. El 16 de setembre de 1937 un dels projectils de l'atac aeri que va començar a quarts de deu del matí va esclatar al mercat, en plena activitat a aquelles hores.

© MUHBA - Jesús Luzón

Llibres

HURTADO, Víctor

Els Mitjavila: una família de mercaders a la Barcelona del segle XIV

Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat 2007, 398 pàg., 22 euros.

S'ha parlat molt dels mercaders catalans baixmedievals i del paper que van fer en l'expansió tant econòmica com política de la Corona d'Aragó. La família Mitjavila n'és sens dubte un dels millors exemples, a causa de la riquesa i el volum de la documentació disponible. A partir de la biografia dels principals protagonistes, l'obra segueix l'evolució dels negocis familiars, a través dels quals s'aconsegueix alhora una interessant perspectiva sobre els moviments conjunturals de l'economia barcelonina i la seva projecció per la Mediterrània. L'obra ha guanyat el Premi Ciutat de Barcelona.

GARCIA ESPUCHE, A.; RIVERO MATAS, M.; MONTERRAT MARTÍ, J.M.; i IBÁÑEZ CODINA, N. Jardins, jardineria i botànica.

Barcelona 1700

Barcelona: Institut de Cultura, Museu d'Història de Barcelona, 2007, 230 pàg., 12 euros.

El llibre aborda un tema gairebé desconegut, el de la importància quantitativa i qualitativa dels jardins barcelonins del segle XVII i l'inici del XVIII. El llibre posa en relació la seva rellevància amb la jardineria i la botànica del període a través de l'anàlisi d'un manuscrit inèdit de 1703, i de l'estudi de les relacions entre aquest text i el memorable treball dels botànics Salvador.

Amb aquesta obra comença la primera de les col·leccions del projecte Monografies del Museu d'Història, intitulada La Ciutat del Born. Barcelona 1700. Els seus volums aprofundiran en l'estudi de temes ben diversos vinculats a la societat barcelonina de principis del set-cents: des de la medicina, la farmàcia i la botànica fins a la música, la dansa i el teatre; des del joc, la festa i la celebració fins al conflicte, la justícia i el poder; des de la indumentària, el mobiliari i l'art, fins al treball, el comerç i l'alimentació.

Activitats

EL CONJUNT MONUMENTAL DE LA PLAÇA DEL REI EN XINÈS, URDÚ, ÀRAB I AMAZIC
A partir d'octubre

Quan es ve a una gran urbs per treballar o estudiar, és difícil interrogar-se sobre els grans temes de la societat d'arribada sense dominar un entorn més vast que el del veïnat, sense poder almenys apropiari-se del conjunt de la ciutat. Al MUHBA volem accelerar el contacte afegint a les visites guiades al Conjunt Monumental de la Plaça del Rei alguns torns en xinès, àrab, urdú i amazic. Per a barcelonins molt recents i per a turistes ocasionals.

V CONGRÉS INTERNACIONAL DE MUSEÏTZACIÓ DE JACIMENTS ARQUEOLÒGICS
Cartagena, 24-27 de novembre de 2008

El Museu d'Història de Barcelona i el Servei d'Arqueologia de l'Ajuntament d'Alcalá de Henares coorganitzen, amb l'Ajuntament de Cartagena, aquest cinquè encontre, que té per títol general *Arqueologia, discurs històric i trajectòries locals*. Les aportacions s'han organitzat en tres grans apartats, «Intervenció arqueològica i construcció de narratives històriques el segle XXI», «Jaciments i espais públics: els límits de la intervenció arquitectònica» i «La sostenibilitat dels jaciments museïtzats: posada en valor i sistemes d'avaluació permanent».

LES FITES DEFENSIVES DE LA CORONA D'ARAGÓ

25 i 26 d'octubre

Quines han estat les fronteres entre dues entitats polítiques sovint enfrontades, la Corona d'Aragó i el regne de França? Com s'han defensat, amb quines construccions i de quines característiques? Fer un viatge en el temps, des de l'expansió de la Corona d'Aragó, el segle XII, fins als límits establerts després del Tractat dels Pirineus (1659), és el propòsit d'aquesta sortida, que ens portarà a descobrir com són aquestes fites defensives, així com els models arquitectònics dels quals són hereves. Un viatge per terres de frontera, des de la línia marítima, amb les construccions medievals del castell de Salses i el palau dels Reis de Mallorca a Perpinyà, fins a l'interior, amb els castells de Querbús i Perapertusa. Per a més informació, truqueu al 93 256 21 54 o escriviu a amics-mhcb@bcn.cat

DE PESCADORS A AMERICANOS

Dissabte, 15 de novembre

A partir de la Reial cèdula de 1787 que establia el lliure comerç amb el continent americà, trobarem a les poblacions costaneres del nostre país tot un seguit de joves que s'embarcaran oceà enllà. A Vilanova, Sant Pere de Ribes i Sitges foren coneguts com els *americanos*, ja que un cop retornats hi establiren nous habitatges i canviaren la fesomia de les viles que els havien vist néixer. És així com Sitges veurà transformades bona part de les cases de pescadors en noves residències bastides segons l'estil imperant en cada moment. Ja a la fi del segle XIX, Santiago Rusiñol va fer de Sitges el lloc escollit per establir-hi la seva residència, el Cau Ferrat. Avui, convertit en un museu, ens ofereix una bona mostra de l'obra dels artistes del nucli modernista, com Ramon Casas i el mateix Rusiñol.

Lloc i hora de trobada: plaça de Ramon Berenguer el Gran, a les 9 h.

Activitat per a Amic/Amiga i acompanyant.

Preu: 20 € (dinar no inclòs). Places limitades.

Els Amics a Herclulà

ELS AMICS ENS EXPLIQUEN... PER SANT JOAN A L'OMBRA DEL VESUVI

Els Amics a Pompeia

Aterrem amb els darrers raigs del sol a l'aeroport de Roma i tot seguit continuem el viatge cap a Nàpols. En entrar a la ciutat ens trobem immersos en un escenari que ens recorda la pel·lícula *La camperola* (*La Ciociara*, 1960). Edificis decadents, roba estesa, fosc, brutícia, pudor... i malgrat tot entrem «amb el cor una mica encongit» en una ciutat decadent però amb encant! L'endemà la percepció canvia. La claror del dia fa que millorin les nostres primeres impressions. En obrir la finestra de l'habitació, observem el Vesuvi que sembla que ens doni la benvinguda... Coneixem la nostra guia, l'Imma, una napolitana maca, simpàtica i amb caràcter. És molt expressiva, fins i tot quan parla s'ajuda amb les mans, tret característic dels napolitans. Realment és una professional vocacional que porta el grup a bon ritme, d'acord amb la ciutat. Dedicuem el dia a visitar Nàpols, un «caos organitzat» ple de vida, moviment, color, olor, soroll, xafogor i tradicions... Hi ha moments que crec estar al barri de l'Alfama de Lisboa o, tot passant davant l'església de Sant Francesc el Gran, al Panteó de Roma. Edificis monumentals immersos en un urbanisme caòtic. Ciutat viva on regeix una desorganització organitzada. Gent amable i expressiva, en definitiva mediterrània. El Museu Arqueològic, una recreació per als sentits. Pompeia a diferència de Nàpols, era una ciutat urbanísticament ben planificada. Carrers, calçades, voreres, clavegueram, places, edificis públics, tot al seu lloc! Herclulà, «bella» ciutat residencial on la fusta cremada és present arreu. I les domus! Quins mosaics, quins frisos, quins capitells... i quins frescos! Pareds policromes, amb línies delicades on estan representades unes figures elegants, on prima el bon gust, l'equilibri... L'ascensió al Vesuvi ens fa bufar, però l'esforç val la pena: una vegada a dalt l'espectacle frapa, no et deixa indiferent! Darrer dia a Nàpols, la nostra estada s'està acabant. Pujo a la terrassa de l'hotel per tal de gaudir de la magnífica vista del golf. Mentre assaboreixo un deliciós *gelato*, m'adono que el sol s'està amagant. Així mateix es comencen a encendre les llumetes que il·luminen el Castel dell'Ovo, immensa mola de pedra, i entre boires s'endevina l'illa de Capri. A l'esquerra, imponent, el Vesuvi. De cop i volta alço la vista, miro el cel i hi descobreixo la lluna! Una lluna decreixent que em recorda que estem arribant al final del viatge però amb el cor ple de bons records... Les nostres expectatives s'han complert totalment! Estem molt contents... i desitjosos de poder repetir un altre viatge com aquest, en què al grup ha regnat en tot moment un ambient d'harmonia. Finalment voldria agrair a la Mercè, la Lluïsa i la Sandra la seva dedicació, perquè en tot moment han estat pendents del grup. Moltes gràcies de tot cor i fins la propera ocasió.

Marta Novellas Canosa. Número d'Amiga del Museu: 328

Avantatges

L'HERÈNCIA DEL MODEL DEFENSIU FRANCÈS. DE VAUBAN A J. MARTÍN CERMEÑO (conferència)

Dimecres, 1 d'octubre

Lloc i hora de trobada: Sala de Martí l'Humà (plaça del Rei, s/n), a les 19.30h.

Activitat gratuïta per Amic/Amiga i acompanyant. Places limitades.

REVISIÓ DEL COR DE LA CIUTAT (ruta)

Dissabte 11 d'octubre

Us proposem redescobrir la ciutat antiga a partir dels canvis que suposà la construcció i urbanització d'una ciutat nova.

Lloc i hora de trobada: Plaça d'Urquinaona (davant del Teatre Borràs), a les 10 h. Durada: 4 h.

Activitat per Amic/Amiga i acompanyant. Preu: 5 €. Places limitades.

PLA ESTRATÈGIC DEL MUSEU

Dijous, 6 de novembre

Joan Roca i Albert, director del museu, presentarà en una sessió exclusiva pels Amics, les directrius bàsiques de la institució en aquesta nova etapa.

Lloc i hora de trobada: Sala de Martí l'Humà (plaça del Rei, s/n), a les 19.30h.

Activitat gratuïta per Amic/Amiga i acompanyant. Places limitades.

MUSEU D'HISTÒRIA DE LA IMMIGRACIÓ (visita comentada)

Dissabte, 29 de novembre

Lloc i hora de trobada: Masia de Can Serra, ctra. de Mataró, 124 (Sant Adrià del Besòs), a les 10.30 h. Activitat gratuïta per Amic/Amiga i acompanyant. Places limitades.

BARCELONA A VOL D'OCELL. LA MIRADA DES DE L'EST (ruta)

Dissabte, 13 de desembre

Amb una mirada de la ciutat des de l'est, el recorregut s'inicia a Torre Baró, on es fa evident el contrast entre la urbanització del pla i el creixement desordenat de la ciutat, i continua des d'un dels sostres de la ciutat (planta 23 de l'Hotel Princess).

Lloc i hora de trobada: plaça de Ramon Berenguer el Gran, a les 10 h.

Desplaçament en autocar. Activitat per Amic/Amiga i acompanyant. Preu: 5 €. Places limitades.

LES FESTES A LA BARCELONA DEL 1700. TROBADA DELS AMICS I AMIGUES DEL MUSEU

Dimarts, 16 de desembre

Us convidem a una conferència a càrrec de l'historiador Albert Garcia Espuche, per conèixer com eren les festes a la Barcelona del 1700.

Lloc i hora de trobada: Sala Martí l'Humà (plaça del Rei, s/n) a les 19.30h.

Activitat gratuïta per Amic/Amiga i acompanyant. Places limitades.

Per participar en les activitats, podeu fer la reserva al telèfon 93 256 21 22 o bé a amics-mhcb@bcn.cat. Places limitades.

DARRERES PUBLICACIONS DEL MUSEU

"Regala història"
Cada amic que en faci un de nou rebrà un regal!!!

BUTLLETA DE SUBSCRIPCIÓ

Nom i cognoms
Adreça
A/e
Població CP Província
Telèfon
DNI Data de naixement

■ Quota general anual: 30 €

■ Quota reduïda (estudiants < 25 anys, aturats i jubilats. Cal presentar acreditació): 18 €

■ Quota familiar (famílies amb fills < 18 anys): 42 €

PAGAMENT MITJANÇANT DOMICILIACIÓ BANCÀRIA

Entitat Oficina
DC Núm. de compte
Nom del titular
Adreça de l'entitat
Població CP Província

Data Signatura

ENCARA ELS TEUS AMICS NO SÓN AMICS DEL MUHBA? ANIMA'LS I FAREU HISTÒRIA!

Ara, més avantatges: Presentant el carnet d'Amic/Amiga, tens un **5% de descompte** a les llibreries de La Central

LA CENTRAL

www.lacentral.com

01

Conjunt Monumental de la Plaça del Rei
Plaça del Rei, s/n
08002 Barcelona
Tel.: 93 256 21 00
Horari de visita:
de l'1 d'abril al 30 de setembre, de dimarts a dissabte de 10 a 20 h.
De l'1 d'octubre al 31 de març, de dimarts a dissabte de 10 a 14 h i de 16 a 19 h.
Diumenges de 10 a 15 h.
Dilluns, tancat.

02

Museu-Monestir de Pedralbes
Baixada del Monestir, 9
08034 Barcelona
Tel.: 93 256 34 34
Horari de visita:
de l'1 d'abril al 30 de setembre, de dimarts a dissabte de 10 a 17 h.
De l'1 d'octubre al 31 de març, de dimarts a dissabte de 10 a 14 h. Diumenges de 10 a 15 h.
Dilluns, tancat.

03

Museu-Casa Verdaguer
Ctra. Església, 104
Vil·la Joana.
Vallvidrera
08017 Barcelona
Tel.: 93 204 78 05
Horari de visita:
de dimarts a divendres, per a grups amb reserva prèvia.
Dissabtes, diumenges i festius de 10 a 14 h.
Dilluns, tancat.

04

Centre d'Interpretació del Park Güell
Pavelló de Consergeria,
Park Güell
Carrer d'Olot, s/n
08024 Barcelona
Tel.: 93 285 68 99
Horari de visita:
de dilluns a diumenge, d'11 a 15 h.

05

Centre d'Interpretació Històrica. Refugi 307
Nou de la Rambla, 169
08004 Barcelona
Tel.: 93 256 21 00
Horari de visita:
dissabtes i diumenges d'11 a 14 h.

06

Espai Santa Caterina. Centre d'Interpretació Arqueològica
Mercat de Santa Caterina
Plaça Joan Camprubí
08003 Barcelona
Tel.: 93 256 21 00
Horari de visita:
dilluns, dimarts, dimecres i dissabte de 8.30 a 14 h.
Dijous i divendres de 8.30 a 20 h.

07

Centre d'Interpretació del Call
Placeta Manuel Ribé, s/n
08002 Barcelona
Tel.: 93 256 21 00
Horari de visita:
dimecres, dijous, i divendres, de 10 a 14 h.
Dissabte, d'11 a 18 h. Diumenges i festius d'11 a 15 h.
Dimarts per a grups amb reserva prèvia.

MUHBA Butlletí

Equip de Redacció: Jordi Carrió, Anna Castellano, Encarna Cobo, Adolf Fernández, Isabel Fernández del Moral, Carme Garcia, Lluïsa Mañosa, Carme Miró, Núria Miró, Ferran Puig, Núria Rivero, Joan Roca, Lourdes Solana
Disseny gràfic: PFP **Edició:** L'Avenç **Direcció:** Joan Roca

Dipòsit Legal: B 43370-20077
ISSN 1888-0975

El MUHBA compta amb el suport del Cercle del Museu:

Patrons institucionals

Societat Econòmica
Barcelonesa
d'Amics del País

Consell Econòmic
i Social de Barcelona

Ateneu Barcelonès

Sport Cultura
Barcelona

Associació
Consell de Cent

IEMed.

Institut Europeu
de la Mediterrània

Fundació Centre
Internacional
de Música Antiga

Associació
Enginyers Industrials
de Catalunya

Associats

Abacus ●●●
Cooperativa

ELOGIA
marketing sinuous

iGuzzini

Amics

Canon

GRUP JULIÀ

Benefactors

Grup Agbar

Patrons

gasNatural

el Periódico

CAM Caja Mediterráneo

OBRES SOCIALS